

Πρωτοβουλία Κατοίκων στα Νότια

Χώρος και καπιταλιστική ανάπτυξη

Η μορφή, ο χαρακτήρας και η λειτουργία του χώρου και των αστικών συγκεντρώσεων στην περίοδο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής πρέπει να ιδωθεί διαλεκτικά ως αναγκαία προϋπόθεση αλλά και ως αποτέλεσμα της πόλωσης της κεφαλαιακής συσσώρευσης σε περιοχές που είναι πιο προσοδοφόρες για την επίτευξη υψηλών ποσοστών κεφαλαιακής κερδοφορίας και από το γεγονός πως το σύνολο του εδάφους μπορεί να μετατραπεί σε υποδοχέα παραγωγικών δραστηριοτήτων και ικανό να αποφέρει γαιοπρόσοδο. Επίσης, οι πόλεις δε θα πρέπει να αντιμετωπίζονται απλά ως χώροι όπου συντελούνται οι σχέσεις εκμετάλλευσης και η απόσπαση υπεραξίας αλλά και ως χώροι όπου συγκροτούνται οι σχέσεις κυριαρχίας και ενσωμάτωσης των κυριαρχούμενων στρωμάτων στην εξουσία του κεφαλαίου.

Τόσο ο χώρος, όσο και οι αστικές συγκεντρώσεις πρέπει να γίνονται αντιληπτές ως κοινωνικά προϊόντα, ως ιστορική συγκυρία και κοινωνική μορφή που προσλαμβάνει το περιεχόμενο της από τις κοινωνικές αντιθέσεις που διαπερνούν τόσο τη συγκεκριμένη περιοχή που περικλείει, όσο και το ευρύτερο εδαφικό πλαίσιο που περιλαμβάνει ο κάθε κοινωνικός σχηματισμός.

Η σημασία των κοινωνικών και πολιτικών συγκυριών στην εξέλιξη της κεφαλαιακής συσσώρευσης είναι εξαιρετικά σημαντική στην εξέλιξη και τη μορφή των πόλεων. Από την πλήρη υποταγή, στο στάδιο του ελεύθερου ανταγωνισμού της πόλης από τη βιομηχανία διαδέχτηκε, στον αναπτυσσόμενο καπιταλισμό, η ολοένα αυξανόμενη εξάρτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων από τη μητροπολιτική περιοχή.

Η ανάπτυξη μητροπολιτικών αστικών κέντρων και περιοχών διεθνούς εμβέλειας αποτελεί τη χωρική έκφραση της διαδικασίας διεθνοποίησης του κεφαλαιακού ανταγωνισμού, που οδηγεί τις διαδικασίες κεφαλαιακής συσσώρευσης να παρουσιάζουν ολοένα και μεγαλύτερη ένταση με ισχυρές τάσεις συγκέντρωσης σε ορισμένες περιοχές, στις οποίες συγκεντρώνονται οι οικονομικοί, πολιτικοί και ιδεολογικοί όροι, που εξασφαλίζουν την αύξηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου. Δηλαδή, από το βαθμό ενσωμάτωσης συγκεκριμένων διαρθρωτικών αλλαγών στις τοπικές παραγωγικές διαδικασίες, την εξειδίκευση του παραγωγικού χαρακτήρα των αστικών κέντρων αλλά και ευρύτερων περιοχών, την εξασφάλιση των αναγκαίων υποδομών, την αναπροσαρμογή των εργασιακών σχέσεων και την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας που θα ικανοποιούν τις νέες απαιτήσεις της κεφαλαιακής συσσώρευσης.

Την περίοδο, που διανύουμε, οι εμφανιζόμενες δυναμικές της αστικής ανάπτυξης αφορούν:

- Την εγκατάσταση στα δυναμικά αστικά - μητροπολιτικά κέντρα των κεντρικών επιτελικών γραφείων των μεγάλων μονοπωλιακών επιχειρήσεων, των τραπεζών, των νέων υπηρεσιών (ασφαλιστικές εταιρείες, εταιρείες συμβούλων κλπ), των κέντρων έρευνας και ανάπτυξης με εμβέλεια στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά.
- Τη δημιουργία υποστηρικτικών υπηρεσιών, κυρίως προηγμένων παραγωγικών υπηρεσιών προς τα διεθνή κέντρα διοίκησης και τα χρηματοοικονομικά και πιστωτικά κέντρα.
- Την αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων με εκσυγχρονισμό των βασικών βιομηχανικών κλάδων μαζικής παραγωγής.
- Την εξειδίκευση και ανάπτυξη δραστηριοτήτων όπου το κάθε αστικό κέντρο παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα στις νέες συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού (π.χ. εκθεσιακές δραστηριότητες, αθλητική βιομηχανία, πολιτιστικές εκδηλώσεις, τουρισμός εξειδικευμένης κατεύθυνσης κλπ).
- Την ύπαρξη σημαντικών υλικών υποδομών που εξασφαλίζουν υψηλή προσπελασιμότητα (πολυτελή γραφεία, συγκοινωνιακοί κόμβοι, τηλεπικοινωνίες).
- Τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών διαθέσιμων ως παραγόντων καπιταλιστικής αξιοποίησης.
- Την αναπροσαρμογή των εργασιακών σχέσεων και την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Επί της ουσίας, η ύπαρξη και η ενίσχυση διεθνών μητροπολιτικών περιοχών που λειτουργούν ως πόλοι μονοπωλιακών κεφαλαίων αποτελεί απαραίτητο στοιχείο μιας ενεργούς παρουσίας στο διεθνή οικονομικό χώρο και στο πλαίσιο ευρύτερων οικονομικών και ιμπεριαλιστικών ολοκληρώσεων. Ειδικότερα, η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης όπως εκφράζεται μέσα από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά και την ευρωπαϊκή χωροταξική στρατηγική, όπως διαφαίνεται μέσα από βασικά κείμενα πολιτικής (σε ευρωπαϊκό αλλά και σε εθνικό επίπεδο – ΣΑΚΧ, ΓΠΧΣΑΑ) αλλά και την κατεύθυνση των κοινοτικών πλαισίων στήριξης ενισχύει τη θέση των μεγάλων αστικών μητροπολιτικών κέντρων - περιοχών στην Ευρώπη και αναδεικνύει αυτές τις περιοχές

ως τους χώρους όπου κυρίαρχα διεξάγεται και λαμβάνει χωρική έκφραση ο κεφαλαιακός ανταγωνισμός σε επίπεδο μονοπωλιακών κεφαλαίων.

Χωρική αναδιάρθρωση και ελληνικό κεφάλαιο

Υπό αυτό το πρίσμα, έχει ενδιαφέρον να προσδιορίσουμε τους ειδικούς όρους, τόσο στη χώρα όσο και σε επίπεδο Ε.Ε. αλλά και διεθνώς, υπό τους οποίους, την τελευταία και πλέον δεκαετία και με εξαιρετική ένταση συντελείται στη χώρα μια γενικότερη αναδιάρθρωση, σε σχέση με τη χωρική οργάνωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και αντίστοιχα την οργάνωση του χώρου, των αστικών συγκεντρώσεων και ειδικότερα των αστικών – μητροπολιτικών περιοχών, όπως επίσης, της αναδιάρθρωσης, αντίστοιχα, της διοικητικής δομής της χώρας, τόσο σε γεωγραφικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο, που σηματοδοτεί ένα διευρυμένο ρόλο στην πολιτική και ιδεολογική λειτουργία πλευρών του κρατικού μηχανισμού που αφορούν την «Τοπική Αυτοδιοίκηση».

Η διαδικασία αυτή δεν είναι ανεξάρτητη από τη μετατόπιση των πολιτικών και χωρικών προτεραιοτήτων της ΕΕ εκ των πραγμάτων ενισχύει το ρόλο του ελληνικού κεφαλαίου, και μπορεί να λειτουργήσει ως προνομιακός φορέας διείσδυσης των μονοπωλιακών μερίδων του ευρωπαϊκού κεφαλαίου στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Στην περίοδο που διανύουμε, η στρατηγική του ελληνικού κεφαλαίου, μπορεί να συμπυκνωθεί ως εξής:

1. Στην υλοποίηση ενός ευρύτερου αναπτυξιακού σχεδιασμού στον ευρύτερο χώρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου, που απορρέει κατευθείαν από την Ε.Ε. και ικανοποιεί τις πλέον ισχυρές μερίδες ευρωπαϊκών μονοπωλιακών κεφαλαίων, στοχεύοντας στη διαμόρφωση των όρων για εδραίωση της χώρας ως πύλης εισόδου της ΕΕ σε επίπεδο μεταφορών κεφαλαίου, εργατικού δυναμικού, εμπορευμάτων και ενέργειας (φυσικού αερίου και πετρελαίου).
2. Στην ισχυροποίηση της διαδικασίας διείσδυσης μερίδων μονοπωλιακών εθνικών και διεθνών κεφαλαίων στις «νέες» αγορές της βαλκανικής (κατασκευαστικά-τηλεπικοινωνιακά έργα, εξαγορές επιχειρήσεων κλπ).
3. Στην εύρεση διεξόδων και νέων πεδίων κερδοφορίας μιας εκ των ισχυροτέρων μερίδων του ελληνικού κεφαλαίου, του κατασκευαστικού, το οποίο τη δεκαετία του '90 πραγματοποίησε ραγδαία άνοδο των κερδών του. Με αφετηρία τα μεγάλης κλίμακας έργα υποδομής καθώς και την ολυμπιακή προετοιμασία και με μοχλό τα ποσά που έχουν ήδη διατεθεί από τα κοινοτικά πακέτα, την απορρόφηση πόρων από το Γ' και Δ'

ΚΠΣ με εντεινόμενο τρόπο τα τελευταία δύο χρόνια - που θα συνεχίσει να εντείνεται τα επόμενα δύο - μια σειρά επιχειρήσεις είτε ελληνικής είτε ξένης κυριότητας, είτε αμιγώς κατασκευαστικές, είτε δραστηριοποιούμενες σε κλάδους που τροφοδοτούν τα μεγάλα έργα (τηλεπικοινωνιακού υλικού κ.λ.π.) γνώριζαν τεράστια κέρδη και ισχυροποιούν τη μονοπωλιακή τους παρουσία.

4. Στη διαμόρφωση των αναγκαίων όρων στους χωρικούς υποδοχείς των οικονομικών δραστηριοτήτων, μέσω της αναδιάρθρωσης των τοπικών παραγωγικών συστημάτων.
5. Στην ισχυροποίηση των τάσεων τριτογενοποίησης της ελληνικής οικονομίας και συγκεκριμένα της τουριστικής βιομηχανίας (επενδύσεις μεγάλης κλίμακας – τουριστικά συγκροτήματα (Π.Ο.Τ.Α) – γήπεδα γκολφ – καζίνο).
6. Στην παροχή ανταγωνιστικών όρων κερδοφορίας σε μονοπωλιακές μερίδες του εμπορικού κεφαλαίου (επενδύσεις τύπου mall).
7. Στην τόνωση του ενδιαφέροντος των επενδύσεων στη γη (real estate). Το συγκεκριμένο σημείο έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς από τη μια προσφέρει τη δυνατότητα επενδύσεων μεγάλης κλίμακας, είτε στον αστικό χώρο, είτε σε περιοχές της τουριστικής βιομηχανίας, σε συσσωρευμένα κέρδη άλλων μερίδων του ελληνικού κεφαλαίου (το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα: εφοπλιστικό κεφάλαιο – Λάμδα developments).

Κρίσιμο ρόλο για την προώθηση την αναδιάρθρωτικής διαδικασίας διαδραματίζει η εναρμόνιση και εξειδίκευση της ευρωπαϊκής στρατηγικής στον εθνικό χώρο και η σύνδεση του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού τόσο σε σχέση με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό όσο και σε σχέση με τις χρηματοδοτήσεις που προέρχονται από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ).

Η συσχέτιση του αναπτυξιακού με το χωροταξικό σχεδιασμό στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, στο πλαίσιο των στρατηγικών κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκφράστηκε με τον πιο ολοκληρωμένο τρόπο με το Σχέδιο Κ.Υ.Α. για το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης (2008), παράλληλα με την εκπόνηση του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τη Βιομηχανία, του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρούνται συγκεκριμένες διαρθρωτικές αλλαγές και παρεμβάσεις τόσο σε επίπεδο περιφέρειας όσο και σε μια σειρά κρίσιμων αστικών κέντρων. Έτσι, υλοποιήθηκαν και υλοποιούνται μια σειρά μεγάλων έργων υποδομής (Εγνατία οδός,

ΠΑΘΕ, Αεροδρόμιο Σπάτων, γέφυρα Ρίο-Αντίρριο, αγωγός Μπουργάς - Αλεξανδρούπολη κ.α.).

Τέλος, αναβαθμίζεται ο ρυθμιστικός ρόλος του κράτους τόσο στο επίπεδο της εξειδίκευσης της παραπάνω στρατηγικής με τον εκσυγχρονισμό της χωροταξικής και πολεοδομικής νομοθεσίας αλλά και τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας πλευρών του κρατικού μηχανισμού, όσο και στο επίπεδο της καθεαυτό αναδιάρθρωσης του, με στόχο τη διευθέτηση τυχόν ανταγωνισμών και ασυνεχειών μιας προηγούμενης περιόδου καπιταλιστικής συσώρευσης αλλά και διαμόρφωση των αναγκαίων όρων προώθησης της κεφαλαιακής κερδοφορίας στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται.

Σε σχέση με το πρώτο, ο ρόλος των ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ ως εργαλεία άσκησης χωροταξικής πολιτικής και προώθησης ενός σαφή αναπτυξιακού σχεδιασμού σε επίπεδο καποδιστριακών δήμων, που συμπυκνώνει και εξειδικεύει την αστική στρατηγική για το επόμενο διάστημα σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα σημαντικός και συνδυάζεται τόσο με το νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, την αναθεώρηση του Άρθρου 24Σ όσο και με τις Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ) που διαμορφώνουν το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο και διοικητική υποδομή ώστε να καταστεί δυνατή η απόδοση πλευρών της αναπαραγωγικής λειτουργίας του κράτους στην κεφαλαιακή κερδοφορία αλλά και να διευκολύνουν την επιχειρηματική δράση σε τοπικό επίπεδο αίροντας μια σειρά προϋπάρχοντων διοικητικών προσχωμάτων.

Σε σχέση με το δεύτερο, κρίσιμο ρόλο προσλαμβάνει η ολοκλήρωση της διαδικασίας διοικητικής αναδιάρθρωσης των μηχανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης 1^{ου} και 2^{ου} βαθμού και η ολοκλήρωση της ιδιαίτερα στις μητροπολιτικές περιοχές, με την καθιέρωση μητροπολιτικών αυτοδιοικήσεων και τις μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις με την υλοποίηση του Καποδίστρια II, σε συνέχεια του Καποδίστρια I που είχε εφαρμογή στις περιφερειακές περιοχές. Στόχος είναι η δημιουργία ικανών διοικητικών και αναπτυξιακών ενοτήτων να διαχειριστούν τις επενδυτικές δραστηριότητες του κεφαλαίου που αρθρώνονται σταδιακά στο πλαίσιο των νέων αναπτυξιακών κατευθύνσεων.

Αυτός ο αναβαθμισμένος ρόλος, ιδιαίτερα των Ο.Τ.Α. οδηγεί στη μεταφορά του πολιτικού επιπέδου αντιπαράθεσης σε ένα χαμηλότερο επίπεδο, εξυπηρετώντας στην απόκρυψη των πραγματικών σχέσεων εξουσίας και του τρόπου με τον οποίο αυτές συμπυκνώνονται στο επίπεδο του κράτους, συμβάλει στην ευελιξία και την καλύτερη υλοποίηση των αστικών σχεδιασμών χωρίς ασυνέχειες στο τοπικό επίπεδο και προωθεί την κερδοφορία

των αλληλοδιαπλεκόμενων, εθνικών και μονοπωλιακών κεφαλαίων, συγκροτώντας ικανές κοινωνικές συμμαχίες προς όφελος του κεφαλαίου.

Η μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας

Η θεώρηση της ευρύτερης περοχής της πρωτεύουσας ως μητροπολιτικής περιοχής προφανώς εμπεριέχει ευθείες αναλογίες τόσο με τη θέση που καταλαμβάνει το ελληνικό κεφάλαιο στις διαμορφούμενες συνθήκες ανταγωνισμού, όσο και σε σχέση με τους συνολικότερους όρους κεφαλαιακής κερδοφορίας που συγκεντρώνονται στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας αλλά και τις προοπτικές που αναδεικνύει η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα πάντα με το ΓΠΧΣΑΑ 2008 ιδιαίτερο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζουν τα αστικά κέντρα της χώρας, κυρίως της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, καθώς «ενισχύεται η ένταξη τους στα διεθνή και ευρωπαϊκά μητροπολιτικά δίκτυα, με διακριτούς ρόλους για καθένα από τα τα δύο αυτά αστικά (Αθήνα: εκσυγχρονισμός της εθνικής οικονομίας, τεχνολογίες αιχμής και πολιτισμός, Θεσσαλονική: στήριξη και διεύρυνση του μητροπολιτικού της ρόλου και πέραν των παραπάνω, ανάδειξη της σε κέντρο κατανάλωσης και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών για τις Βαλκανικές και τις Παραευξείνιες χώρες). Επίσης, ενισχύεται ο ρόλος των δύο πόλεων ως ιστορικών και διαχρονικών κέντρων της Μεσογείου».

Ειδικά για το για το ρόλο της Αθήνας ως Μητροπολιτικό Κέντρο διεθνούς εμβέλειας, προβλέπεται:

- Η ενίσχυση και εδραίωση του ρόλου της Αθήνας ως πόλης - πύλης και ως Περιφερειακού Μητροπολιτικού Πόλου της Ε.Ε.
- Προώθηση του ρόλου της ως επιχειρηματικού κέντρου σύνδεσης της Ε.Ε. με την Νότιο - Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και τις Παραευξείνιες χώρες, σε δικτύωση με τις αντίστοιχες μητροπόλεις για τη συγκρότηση ευρύτερων δυναμικών ζωνών οικονομικής ολοκλήρωσης.
- Προσδιορισμός και ενίσχυση δραστηριοτήτων διεθνούς εμβέλειας και βελτίωση της ελκυστικότητας της με την απόκτηση υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος.
- Λειτουργική εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου της, στη βάση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της.

- Συγκέντρωση σύγχρονων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (χρηματοπιστωτικό σύστημα, ασφάλειες, ναυτιλία), ως διεθνούς κόμβου μεταφορών και διαμετακομιστικού εμπορίου, ως κέντρου έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, ως πολιτιστικής μητρόπολης, ως τουριστικού πόλου διεθνούς ακτινοβολίας, ως κέντρου παροχής υπηρεσιών υγείας και αθλητισμού.
- Ανάδειξη του ρόλου της Αθήνας ως εθνικού μητροπολιτικού κέντρου και ως πόλου διάχυσης της αναπτυξιακής δυναμικής στο σύνολο του εθνικού χώρου, στο πλαίσιο της ισόρροπης και πολυκεντρικής περιφερειακής ανάπτυξης.

Ο ρόλος της Αθήνας στη διαδικασία της αναδιάρθρωσης είναι στρατηγικός. Τόσο λόγω του ειδικού βάρους που κατέχει σε σχέση με τα στρατηγικά πλεονεκτήματα και τις προοπτικές της σε σχέση με τον ελληνικό χώρο όσο και σε σχέση με την προοπτική αξιοποίησης της γεωπολιτικής θέσης της Αθήνας και της χώρας.

Το γεγονός αυτό, οδήγησε σε νέες προτεραιότητες με εφελτήριο την περίοδο του «πολιτικού εκσυγχρονισμού», των μεγάλων έργων και της ευρύτερης προετοιμασίας ενόψει της δεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων και τους οικονομικούς πόρους του I, II III αλλά και του IV ΚΠΣ.

Ολυμπιακοί αγώνες

Υπό τον ιδεολογικό μανδύα των Ολυμπιακών Αγώνων, η Αθήνα μετατράπηκε σε ένα πελώριο εργοτάξιο-υποδοχέα τεράστιου ύψους δημόσιων και δευτερευόντως ιδιωτικών πόρων που οδήγησαν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για Έλληνες και οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι εργάστηκαν κάτω από «έκτακτες» εργασιακές συνθήκες στα μεγάλα αθλητικά και λοιπά τεχνικά έργα.

Η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων συνδέθηκε με ένα μεγάλο αριθμό έργων μεταφορικής υποδομής (νέος διεθνής αερολιμένας στα Μεσόγεια, Αττική Οδός, Περιφερειακή Υμηττού, αστικός σιδηρόδρομος, προαστιακό τρένο, ΠΑΘΕ, κυκλοφοριακοί κόμβοι, επεκτάσεις λιμανιών Πειραιά - Ραφήνας - Λαυρίου, κ.λ.π.), τα οποία είχαν προγραμματιστεί και έγιναν με χρηματοδοτήσεις από το II και III ΚΠΣ, ή με ιδιωτικές επενδύσεις με παραχώρηση, αντί προνομιακών ανταποδοτικών συμφωνιών, της χρήσης και εκμετάλλευσης των έργων.

Με τους Αγώνες χρηματοδοτήθηκε ένας, επίσης μεγάλος, αριθμός έργων αθλητικής υποδομής και ολυμπιακών εγκαταστάσεων από το δημόσιο (γη και πόροι), που βρίσκονται στους Ολυμπιακούς Πόλους και θα εκποιηθούν σήμερα σε μεγαλοεπιχειρηματίες μέσω της Ολυμπιακά Ακίνητα ΑΕ.

Στο πλαίσιο εξωραϊσμού της πόλης ολοκληρώθηκε, τέλος, ένας αριθμός μεγάλων αναπλάσεων (ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, διαμόρφωση και αναβάθμιση κεντρικών πλατειών, κ.λ.π.) με σκοπό την αναμόρφωση της εικόνας και της λειτουργίας της Αθήνας.

Όλα τα παραπάνω λειτουργούν στην κατεύθυνση να βελτιωθεί ο διεθνής της ρόλος και το γόητρο της ως μητρόπολης, ως τόπου διεθνούς τουριστικού προορισμού και επιχειρηματικού ενδιαφέροντος, με απώτερο σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων στο έδαφος της αλλά και τη διευκόλυνση της επιχείρησης εξωστρέφειας του ελληνικού κεφαλαίου προς την ευρύτερη γεωγραφική περίμετρο, με διοικητική βάση εξόρμησης την Πρωτεύουσα και σε δεύτερη φάση τη Θεσσαλονίκη, όπως καταγράφεται σήμερα με την εμφανή πολιτική στροφή σε μια νέα «μεγάλη ιδέα» για τη Θεσσαλονίκη.

Χωρικά αποτελέσματα της αναδιάρθρωσης

Η περίοδος προετοιμασίας και διεξαγωγής των ολυμπιακών αγώνων, παράλληλα με τη μετέπειτα διαχείριση των ολυμπιακών εγκαταστάσεων και υποδομών ήταν προσανατολισμένη στο νέο μοντέλο ανάπτυξης και την αναπροσαρμογή των οικονομικών, κοινωνικών και χωρικών δομών, που προωθείται για το ρόλο που καλείται να διαδραματιστεί η μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας και ευρύτερα η περιοχή της Αττικής, στην κατεύθυνση των νέων αναγκών συσώρευσης συγκεκριμένων μερίδων του ελληνικού κεφαλαίου.

Η αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της Αθήνας δε στοχεύει κυρίως στην κατεύθυνση διεύρυνσης της παραγωγικής της βάσης με παραγωγή νέων, υψηλής τεχνολογίας προϊόντων, ο οποίος θα ήταν ανέφικτος στόχος λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού και της προνομιακής θέσης άλλων περιοχών, αλλά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και κερδοφορίας, σε κλάδους στους οποίους υπήρχε παράδοση και εξειδίκευση, του κατασκευαστικού, εμπορικού και τουριστικού κεφαλαίου και δευτερεύοντος κεφαλαιακών μερίδων στους κλάδους των τηλεπικοινωνιών και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Παράλληλα, επιχειρείται με τη δημιουργία ενός εκτεταμένου δικτύου υποδομών με έμφαση στα δίκτυα μεταφορών ανθρώπινου δυναμικού και εμπορευμάτων, η ένταξη της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας στα διεθνή δίκτυα μεταφορών και η μετατροπή της σε έναν πόλο ανάπτυξης σημαίνουσας σημασίας για τον νοτιοανατολικό χώρο της Μεσογείου, όπως έχει ήδη μέχρι τώρα περιγραφεί, αλλά και η διαμόρφωση επιμέρους στο εσωτερικό του αστικού συγκροτήματος πόλων και αξόνων ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (εμπορίου και τουρισμού).

Οι νέες λειτουργίες της πόλης που αναπτύσσονται συνδέονται με το νέο μοντέλο ανάπτυξης. Νέα επιχειρηματικά κέντρα, νέοι εμπορικοί πόλοι, νέες ξενοδοχειακές και ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις, συγκροτήματα αναψυχής και διασκέδασης, θεματικά πάρκα, συνεδριακά και εκθεσιακά κέντρα, κόμβοι συνδυασμένων μεταφορών, αποθηκευτικοί χώροι, εγκαταστάσεις νέων τεχνολογιών, νέα συγκροτήματα γραφείων κ.ο.κ., αναδεικνύονται τόσο στο προϋπάρχον χωρικό σύστημα της πρωτεύουσας, όσο και στις εκτεταμένες νέες περιοχές που εντάσσονται σε αυτό.

Τα μεγάλα έργα κυκλοφοριακής υποδομής (Αττική Οδός, Δ. Περιφερειακή Υμηττού, Αεροδρόμιο Σπάτων, προαστιακός σιδηρόδρομος), η δημιουργία του νέου Διεθνούς Αεροδρομίου στα Σπάτα και τα υπό ανάπτυξη λιμάνια, κυρίως της Ραφήνας αλλά και του Λαυρίου, και τα ολυμπιακά έργα κυριολεκτικά άλλαξαν τη γεωγραφία της Αττικής, αφού για πρώτη φορά στην ιστορία τους οι τρεις φυσικές ενότητες (Λεκανοπέδιο, Θριάσιο και Μεσόγεια) συνδέθηκαν άμεσα, συμβάλλοντας σε μια εκτατική ενσωμάτωση περιοχών, αγροτικής περιαστικής ή άλλης συναφούς χρήσης, στο άνοιγμα δηλαδή «νέων εδαφών» προς εκμετάλλευση. Η διαδικασία αυτή επέτεινε τη διάχυση της αστικοποίησης ουσιαστικά στο μεγαλύτερο μέρος της Αττικής με τη συγκρότηση διάσπαρτων πολεοδομικών μορφωμάτων, ως αποτέλεσμα της παράλληλης διάχυσης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Εκτεταμένες περιοχές εντάσσονται σταδιακά στο υπό διαμόρφωση αστικό σύστημα της μητροπολιτικής περιοχής. Έτσι, περιοχές παραθεριστικής κατοικίας, κυρίως στην ανατολική Αττική, μετατρέπονται σε περιοχές μόνιμης κατοικίας, ενώ μέχρι πρότινος αγροτικές περιοχές, κυρίως στα Μεσόγεια αλλά και στο Θριάσιο Πεδίο, μετατρέπονται σε «απόθεμα γης». Ειδικά οι δεύτερες, σηματοδοτούν την ένταξη στην αγορά ακινήτων ιδιοκτησιών με μικρότερο βαθμό κατάτμησης και χαμηλότερες τιμές, που σε συνδυασμό με τα έργα υποδομής τις μετατρέπουν σε προνομιακές περιοχές χωροθέτησης των νέων επενδυτικών δραστηριοτήτων.

Η ευρύτερη περιοχή των Μεσογείων, λόγω της εγκατάστασης του νέου διεθνούς αεροδρομίου, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα υπό διαμόρφωση πόλου ανάπτυξης, καθώς ήδη έχουν κάνει την εμφάνισή τους ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών (Holiday Inn), μεγάλα πολυκαταστήματα (IKEA, Mega-Κωτσόβολος, Factory Outlet, Telengmann κ.α.). Επίσης, στην ευρύτερη περιοχή έχουν εγκατασταθεί επιχειρήσεις πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, ενώ δρομολογείται και η ανάπτυξη χονδρεμπορίου και νέων μεγάλων αποθηκευτικών χώρων. Παρόμοια, επιχειρηματικές δραστηριότητες αναπτύσσονται κατά κανόνα κατά μήκος υπερτοπικής σημασίας οδικών αξόνων, τόσο στην Αττική Οδό και των δευτερευόντων οδικών

αξόνων των ανισόπεδων κόμβων, όσο και σε προϋπάρχοντες οδικούς άξονες που είτε αναβαθμίζουν το ρόλο τους (π.χ. Λ. Κηφισίας ως περιοχή εγκατάστασης επιτελικών γραφείων επιχειρήσεων), είτε αναδεικνύονται (π.χ. Λ. Βουλιαγμένης ενόψει της μελλοντικής χρήσης του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού).

Ταυτόχρονα, στο εσωτερικό του λεκανοπεδίου, στους κεντρικούς δήμους και περιοχές του, οι νέοι οδικοί άξονες, το μετρό και τα άλλα έργα υποδομής, οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις, οι αναπλάσεις του ιστορικού κέντρου, των αρχαιολογικών χώρων κ.ο.κ. λειτούργησαν ως καταλύτες μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς και τις αλλαγές στις χρήσεις γης, για την «αναβάθμιση» συγκεκριμένων περιοχών προσελκύοντας υποκαταστήματα τραπεζών, γραφεία επιχειρήσεων, κλάδους τροφίμων, ένδυσης, υπόδησης, ειδών πολυτελείας κ.ο.κ., παράλληλα φυσικά, με τη σταδιακή «κάθαρση» τους από συγκεκριμένους κλάδους μεταποίησης και εμπορίου και την κατοικία χαμηλών εισοδηματικών στρωμάτων. Επίσης, απελευθέρωσαν σημαντικότερες εκτάσεις στο εσωτερικό του αστικού ιστού (πρώην αεροδρόμιο Ελληνικού, παράλιο μέτωπο Σαρωνικού (Αγ. Κοσμάς, Φάληρο), Ελαιώνας, παλιό εργοστάσιο λιπασμάτων στη Δραπετσώνα κ.α.), που όπως και οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις αποδίδονται σταδιακά σε μερίδες του κατασκευαστικού, εμπορικού και τουριστικού κεφαλαίου, στην προοπτική μετατροπή τους σε σημαντικούς πόλους ανάπτυξης, των αντίστοιχων επιχειρηματικών δράσεων που επιλέγονται.

Ενώ τέλος, η κυρίαρχη λογική της μέγιστης απόσπασης γαιοπροσόδου από τις οικονομικές διαστάσεις και δυναμικές του αστικού χώρου, εκφράζεται τόσο σε κάθε μικρό ή λιγότερο μικρό ελεύθερο χώρο στο εσωτερικό του, όσο και σε πλευρές της αναπαραγωγικής λειτουργίας της πόλης (μεταφορές, υγεία, εκπαίδευση). Η διαμόρφωση του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου και των ανάλογων πολιτικών, συντείνουν στην κατεύθυνση αυτή.

Πολιτική γης και κατασκευαστικό κεφάλαιο

Οι παραπάνω ανακατατάξεις σταδιακά επιφέρουν αλλαγές τόσο στο καθεστώς, όσο και στη διαχείριση του αποθέματος γης, που διαμορφώθηκε και χαρακτήριζε την περιοχή της Αθήνας μεταπολεμικά, καθώς και στις πολιτικές διαχείρισης του χώρου, σε αυτό το επίπεδο. Πρόκειται για μια διαδικασία, που εξελίσσεται, βρίσκεται σε στενή σχέση με τη δράση του κατασκευαστικού κεφαλαίου και το ρόλο που διαδραματίζει στην αναδιάρθρωση των χωρικών

δομών, διαμορφώνοντας αναγκαίους όρους για τις νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες στο χώρο.

Η διαδικασία της χωρικής αναδιάρθρωσης καταγράφει σταδιακά με εντονότερους ρυθμούς εξελίξεις που προδιαγράφουν την ανάπτυξη πιο σύγχρονων (καπιταλιστικών) δομών στα προαναφερθέντα πεδία. Το κρισιμότερο στοιχείο της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι η σταδιακή απόκτηση/συγκέντρωση γης, η συγκρότηση «θεσμικών επενδυτών» με επικέντρωση στην επιχειρηματική – επενδυτική λειτουργία του χώρου και λιγότερο στην κατοικία. Ισχυρές κεφαλαιακές μερίδες διαφόρων κλάδων (κατασκευαστικές, τράπεζες, κτηματομεσιτικές εταιρείες, εταιρείες λιανικού εμπορίου, εταιρείες αναψυχής-πολυκινηματογράφων, κ.α. εθνικού και/ή μονοπωλιακού χαρακτήρα) υιοθετούν σε μεγάλο βαθμό στρατηγικές χωροθέτησης και εμπλέκονται συστηματικά στην κτηματαγορά και αποκτούν μεγάλες ως επί το πλείστον εκτάσεις σε πλεονεκτικές περιοχές. Είναι χαρακτηριστικό εδώ, ως ένα προϊόν του νέου προτύπου, οι «κατά παρέκκλιση» ή οι σχεδόν άτυπα εμφανιζόμενοι τριτογενείς πόλοι. Ο πρώτος που θα μπορούσε να αποκληθεί πόλος αναψυχής αναπτύσσεται στη συμβολή της Εθνικής Οδού Αθηνών-Λαμίας με την Π. Ράλλη στο Δήμο Ρέντη και ο δεύτερος (εμπορικά κέντρα, πολυκινηματογράφοι, χώροι αναψυχής, γραφείων κ.ά.) στην περιοχή γύρω από το Ολυμπιακό Στάδιο και τις ολυμπιακές εγκαταστάσεις στο Δήμο Αμαρουσίου.

Συγκυρία και δυνατότητες κινηματικής παρέμβασης

Από την παραπάνω προσέγγιση διαφαίνεται ότι η διαδικασία της αναδιάρθρωσης αποτελεί μια εξαιρετικά επιθετική επιλογή της αστικής τάξης και του κεφαλαίου και εντάσσεται σε συνολικότερους σχεδιασμούς της Ε.Ε. Η συγκεκριμένη επιλογή αυτής της ακραίας όψης του φιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης, ακόμα και με τα θέματα διαχείρισης του χώρου του περιβάλλοντος κλπ, συγκροτεί για το κεφάλαιο μια ικανή κοινωνική συμμαχία προώθησης των συμφερόντων του, ενώ την ίδια στιγμή παλαιότερες παραχωρήσεις ή μηχανισμοί ενσωμάτωσης των λαϊκών αναγκών και διεκδικήσεων αίρονται με πολύ ταχείς ρυθμούς.

Σε αυτό το πλαίσιο, αίρονται όψεις της προηγούμενης μορφής διαχείρισης που είχαν κωδικοποιηθεί με διάφορες μορφές, όπως μια σχετική μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος, έστω και με τη μορφή της θεσμικής κατοχύρωσης, η διασφάλιση των όρων αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης σαν κοινωνικές παροχές, υπό τη σκέπη του «κράτους δικαίου», η δυνατότητα εκπροσώπησης του λαϊκού παράγοντα σε πλευρές του

κρατικού μηχανισμού (τοπική αυτοδιοίκηση), που δεν είχαν ακόμα ενταχθεί σε ένα συνολικότερο σχέδιο αξιοποίησης από μέρος του αστισμού.

Η άμεση συσχέτιση της αστικής ανάπτυξης με τις διαδικασίες διεθνοποίησης του κεφαλαίου έχει και μια ομόλογη διαδικασία εσωτερικής αναδιάρθρωσης του αστικού χώρου και εντατικοποίησης των ενδοαστικών αντιθέσεων. Ανεξάρτητα, από την πορεία και τα αποτελέσματα που θα καταγράψει η διαδικασία της αναδιάρθρωσης, σε σχέση με την αύξηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου και το ρόλο που διακδικείται από την Αθήνα, ως τέτοια επιφέρει έντονη κοινωνική και γεωγραφική πόλωση, και από την αναπαραγωγή διαδικασιών κοινωνικής και γεωγραφικής περιθωριοποίησης μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού και της πόλης. Πρόκειται, για μια ιδιαίτερα πολωτική διαδικασία, η οποία θα προσκομίσει κέρδη σε λίγους/ες και περιθωριοποίηση σε πολλούς/ές.

Πολλαπλασιάζονται τα φαινόμενα αναβάθμισης και αναπτυξιακής δυναμικής σε ορισμένες περιοχές των πόλεων, γεγονός που συνδέεται με αύξηση του πληθυσμού, πραγματοποίηση νέων επενδύσεων, άνοδο της εξειδικευμένης απασχόλησης, επενδύσεις για βελτίωση των υποδομών και της κατοικίας κλπ. Αφετέρου, άλλα τμήματα της πόλης εξακολουθούν να υποβαθμίζονται (καταστροφή φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονική και κτηριακή υποβάθμιση ολόκληρων συνοικιών) και να πλήττονται, σε ευρεία κλίμακα, από τα φαινόμενα της ανεργία και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Παράλληλα, αγνοούνται επιδεικτικά οι ανάγκες και οι διεκδικήσεις μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού για δημόσια δωρεάν εκπαίδευση, εργασία, ασφάλιση, υγεία, στέγαση, δωρεάν μεταφορές, αναψυχή, πολιτιστική έκφραση και δημιουργία, έργα προστασίας του περιβάλλοντος κλπ., ενώ στον αντίποδα υλοποιούνται με χρήματα του εργαζόμενου κόσμου εκτεταμένα τεχνικά έργα, παρεμβάσεις και πολιτικές αποσκοπώντας στην αύξηση της κεφαλαιακής κερδοφορίας (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες, Αττική Οδός κ.α.).

Την ίδια στιγμή, επιδιώκεται η προληπτική κάμψη κάθε μορφής αντίστασης και αμφισβήτησης του «αναπτυξιακού» μοντέλου που προωθείται από τις κυρίαρχες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, με τον οικονομικό, ιδεολογικό και αστυνομικό έλεγχο του δημόσιου αλλά και του ιδιωτικού χώρου.

Η νέα χωρική – οικονομική γεωγραφία επάγει και μια αντίστοιχη κοινωνική που εν δυνάμει παράγει και μια νέα «πολιτική γεωγραφία». Στον αντίποδα, τα τελευταία χρόνια διαμορφώνεται ένα ικανό υπόβαθρο κοινωνικών εκρήξεων, ένα ποτάμι σοβούσας κοινωνικής δυσαρέσκειας που σε κάθε ευκαιρία ξεδιπλώνει τη δυναμική και τις

διεκδικήσεις του αμφισβητώντας συθέμελα την κυρίαρχη πολιτική και εκφράζεται με διάφορες μορφές και περιεχόμενο, ειδικά σε θέματα που σχετίζονται με την προστασία και διαχείριση του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Από τους περιβαλλοντικούς συλλόγους, τις διάφορες τοπικές επιτροπές κατοίκων, τις διάφορες τοπικές συλλογικότητες και κινήσεις πόλεις μέχρι και τις αντίστοιχες παρεμβάσεις για τη «σωτηρία» λίγων τετραγωνικών μετρών μέσα στον οικιστικό ιστό, τις αντιδράσεις για τις κεραίες, τους νέους οδικούς άξονες, τους ΧΥΤΑ, τα καταστροφικά αποτελέσματα των πυρκαγιών κλπ.

Η ιδιαίτερη ένταση με την οποία επιχειρείται η αναδιάρθρωση των χωρικών δομών, μπορεί να προκαλέσει ρήξεις και συγκρούσεις με την μέχρι πρότινος συμμαχία με ευρύτερα κομμάτια τοπικών κοινωνιών, μετατρέποντας έτσι την πόλη και ευρύτερα τα ζητήματα διαχείρισης του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος σε προνομιακό πεδίο παρέμβασης τόσο για μια σειρά αγωνιστών, όσο και για μια σειρά πολιτικών δυνάμεων που θέλουν να χαράξουν μια αντικαπιταλιστική στρατηγική σε σχέση με τη μορφή και το περιεχόμενο της παρέμβασης σε επίπεδο πόλης.

Υπάρχουν πλέον οι όροι για επιτυχημένη αντικαπιταλιστική παρέμβαση στον αστικό χώρο:

- που θα προασπίζει τους υλικούς όρους ζωής της εργατικής τάξης και της εργαζόμενης κοινωνικής πλειοψηφίας και τους όρους αναπαραγωγής της, το αστικό και φυσικό περιβάλλον, όχι υπό το ενσωματώσιμο και διαχειριστικό πλαίσιο της οικολογίας, της εύρυθμης λειτουργίας του αστικού χώρου και της βιωσιμότητας, που αποτελούν άλλωστε και ειδικές όψεις της αστικής πολιτικής για να διασφαλίζει τους όρους αναπαραγωγής του κεφαλαίου, αλλά υπό το πλαίσιο της ταξικής πάλης που απόλυτα ανταγωνιστικά θα παράγει αναχώματα στην κυρίαρχη πολιτική και παράλληλα θα διαμορφώνει τους κατάλληλους πολιτικούς και ιδεολογικούς όρους για να επανέλθουν στο επίπεδο της πόλης οι λαϊκές ανάγκες και διεκδικήσεις και θα αντιπαρατίθεται σε οικονομίστικες λογικές «ανάπτυξης», όπως επίσης σε τεχνοκρατικές και «επιστημονικίστικες» προσεγγίσεις
- που θα οικοδομεί ανταγωνιστικές μορφές άσκησης πολιτικής και κινηματικής συγκρότησης μέσα από επιτροπές κατοίκων και λαϊκές συνελεύσεις, χωρίς να θεωρεί τους Ο.Τ.Α. πεδίο προώθησης των λαϊκών συμφερόντων απαντώντας σε λογικές ουδετερότητας ή ακόμα και σε ανιστόρητες αναφορές περί «παραδοσιακά λαϊκών θεσμών τοπικής αυτοδιοίκησης
- που θα ανακόπτει στην πράξη την καπιταλιστική κερδοφορία και σχεδιασμούς

Επίσης, υπάρχουν πλέον οι όροι συνεύρεσης, συντονισμού, κοινής δράσης και παρέμβασης των συλλογικοτήτων πόλης, όχι απλά στο πλαίσιο γενικών ιδεολογικών και πολιτικών αναφορών, ούτε στο πλαίσιο πολιτικών μετώπων διαμαρτυρίας, αλλά στο πλαίσιο συγκεκριμένων μετώπων παρέμβασης με κοινά κινηματικά χαρακτηριστικά και πολιτικές διεκδικήσεις που συμπυκνώνουν συγκεκριμένα υλικά συμφέροντα των πληττόμενων κοινωνικών κατηγοριών.

Για τα χαρακτηριστικά της συνέχειας...

Η σημερινή διαδικασία είναι εξαιρετικά ελπιδοφόρα, που η επιτυχία της όμως μέλλει να κριθεί το επόμενο διάστημα, από τη συνεισφορά της στον πολιτικό εμπλουτισμό των κινημάτων, από τη συνεύρεση της με το σύνολο των δυνάμεων που κινούνται σε μια παρόμοια κατεύθυνση και από το βαθμό που έμπρακτα θα συνεισφέρει στην οικοδόμηση κινηματικών διαδικασιών και αντιστάσεων.

Το επόμενο διάστημα θα πρέπει:

1. Να στηρίξουμε τη δημιουργία επιτροπών κατοίκων και λαϊκών συνελεύσεων ανά περιοχή, για θέματα τοπικού ή υπερτοπικού ενδιαφέροντος (ελεύθεροι χώροι, οδικοί άξονες κ.α.) και να συμβάλλουμε στο συντονισμό τους
2. Να συντονίσουμε τη δράση σε συγκεκριμένα μέτωπα ως αποτέλεσμα της διαδικασίας του διημέρου
3. Να συμβάλλουμε στη συγκρότηση ευρύτερων τοπικών συντονισμών σε σχέση με διάφορα μέτωπα παρέμβασης (π.χ. περιφερειακή Υμηττού κ.α.)
4. Να στηρίξουμε τον ιστοχώρο, ως χώρο ενημέρωσης, διαλόγου και επικοινωνίας με πιο μόνιμα χαρακτηριστικά (διαχειριστική επιτροπή από τους συμμετέχοντες)
5. Να εκδώσουμε «δελτίο συζήτησης και προβληματισμού» του διημέρου
6. Να διαφυλάξουμε τον «ανοιχτό» χαρακτήρα της διαδικασίας, ώστε να εμπλουτιστεί η διαδικασία και από άλλες συλλογικότητες που κινούνται σε παρόμοια κατεύθυνση
7. Να δεσμευθούμε στη διεξαγωγή και νέας διαδικασίας την επόμενη χρονιά